

KODEKS ETIKE IN INTEGRITETE ZA RAZISKOVALCE NA UNIVERZI V MARIBORU

1. Izhodišča in namen kodeksa

Namen tega kodeksa je, izhajajoč iz Kodeksa profesionalne etike Univerze v Mariboru, vzpostaviti in krepiti visoke standarde na področju raziskovanja na Univerzi v Mariboru. Temelj za etiko raziskovanja na Univerzi v Mariboru predstavlja Evropski kodeks ravnanja za ohranjanje raziskovalne poštenosti (*The European Code of Conduct for Research Integrity, Allea, 2017, Revised Edition*), ki ga sprejemamo v njegovi vsebinski obliki v besedilo, kot je navedeno v nadaljevanju.

2. Dobre raziskovalne prakse

Dobre raziskovalne prakse se nanašajo na naslednja področja:

- raziskovalno okolje,
- usposabljanje, nadzor in mentorstvo,
- raziskovalni postopki,
- nadzorni in zaščitni ukrepi,
- podatkovne prakse in upravljanje podatkov,
- sodelovanje na področju raziskav,
- objava in razširjanje vsebin,
- recenziranje, evalvacija in urejanje prispevkov za objavo.

2.1 Raziskovalno okolje

- Univerza v Mariboru si prizadeva za večjo ozaveščenost o raziskovalni poštenosti ter razvija raziskovalno kulturo, ki temelji na poštenosti.
- Univerza v Mariboru spodbuja vodstvene kvalitete z zagotavljanjem jasnih politik in postopkov dobre raziskovalne prakse ter s pregledno in pravilno obravnavo kršitev.
- Univerza v Mariboru podpira ustrezno infrastrukturo, ki omogoča ustrezno upravljanje in varovanje podatkov in vseh oblik

raziskovalnih gradiv (podatki in gradiva obsegajo kvalitativne in kvantitativne podatke, protokole, procese, druge raziskovalne artefakte ter z njimi povezane metapodatke), ki so potrebna za ponovljivost, sledljivost in prevzemanje odgovornosti za način in izsledke raziskav.

- Univerza v Mariboru nagraduje odprte in ponovljive prakse zaposlovanja in napredovanja raziskovalcev.

2.2 Usposabljanje, nadzor in mentorstvo

- Univerza v Mariboru zagotavlja, da so raziskovalci deležni poglobljenega usposabljanja na področju načrtovanja raziskav, raziskovalnih metodologij in analize raziskav.
- Univerza v Mariboru razvija ustrezne in primerne programe usposabljanja na področju raziskovalne etike in poštenosti ter zagotavljajo, da so vsi deležniki seznanjeni z veljavnimi kodeksi in drugimi predpisi.
- Raziskovalci so deležni usposabljanja na področju raziskovalne etike in poštenosti na vseh kariernih stopnjah, tj. od začetnih do najvišjih.
- Višji raziskovalci, vodje raziskovalnih skupin in mentorji zagotavljajo vodenje in mentorstvo članom raziskovalnih ekip ter skrbijo, da so raziskovalci deležni ustreznega usposabljanja in navodil za namene pravilnega razvoja, zasnove in strukturiranja raziskovalnega dela ter širjenje raziskovalne kulture, ki temelji na raziskovalni poštenosti.

2.3 Raziskovalni postopki

- Raziskovalci pri razvoju raziskovalnih idej upoštevajo najnovejša spoznanja in dosežke na raziskovalnem področju.
- Raziskovalci pri zasnovi, izvajanju, analizi in dokumentiranju raziskovalnega dela ravnajo premišljeno in pri tem izkazujejo ustrezno previdnost.
- Raziskovalci pri porabi namenskih sredstev ravnajo preudarno in v skladu s pravili.
- Raziskovalci izsledke in razlage raziskav objavljajo na način, ki zagotavlja dostopnost, resničnost, preglednost in natančnost izsledkov in razlag ter pri tem upoštevajo zaupnost podatkov oz. izsledkov, kjer je to potrebno.
- Raziskovalci izsledke raziskav objavljajo na način, ki je skladen s standardi veje znanosti, ki je predmet raziskave ter ki omogoča potrditev in ponovljivost izsledkov, kjer je to mogoče.

2.4 Nadzorni in zaščitni ukrepi

- Raziskovalci se ravnajo v skladu s tem kodeksom in v skladu s kodeksi in predpisi, ki se nanašajo na njihovo znanstveno panogo.
- Raziskovalci s subjekti raziskave (ne glede na to, ali subjekt raziskave predstavljajo ljudje, živali, drugi biološki ali okoljski subjekti oz. subjekti fizične narave) ravnajo spoštljivo in pazljivo ter v skladu z veljavno zakonodajo oz. etičnimi načeli.
- Raziskovalci upoštevajo pravila o zdravju, varnosti in zaščiti skupnosti, sodelavcev ter drugih oseb, ki sodelujejo pri raziskovalnem delu.
- Raziskovalni protokoli upoštevajo in so pripravljani na način, ki upošteva starostne razlike, razlike med spoloma, kulturne in verske razlike, narodnostne razlike ter razlike, ki izhajajo iz socialnega stanu.
- Raziskovalci prepoznavajo in ustrezno upravljajo morebitne nevarnosti in tveganja, ki izhajajo iz raziskovalnega dela.

2.5 Podatkovne prakse in upravljanje podatkov

- Raziskovalci in Univerza v Mariboru zagotavljajo ustrezno upravljanje in ravnanje s podatki in drugimi raziskovalnimi gradivi, vključno z neobjavljenimi gradivi, ter zagotavljajo hranjenje podatkov in gradiv v ustreznem obdobju.
- Raziskovalci in Univerza v Mariboru zagotavljajo najvišjo možno raven dostopa do podatkov ter hkrati zagotavljajo, da se dostop do podatkov omeji v potrebnem obsegu. Kjer je to mogoče, je potrebno zagotoviti, da je upravljanje podatkov skladno s t. i. načelom FAIR (Findable, Accessible, Interoperable and Re-usable), na podlagi katerega je upravljanje podatkov urejeno na način, ki zagotavlja, da so podatki na voljo, dostopni, omogočajo povezljivost ter ponovno uporabo.
- Raziskovalci in Univerza v Mariboru zagotavljajo preglednost pri navajanju, kako dostopati do podatkov in kako uporabljati podatke in druga raziskovalna gradiva.
- Raziskovalci in Univerza v Mariboru soglašajo, da tudi zbrani podatki predstavljajo rezultat raziskave, ki jih je mogoče navajati v sklopu raziskovalnega dela.
- Raziskovalci in Univerza v Mariboru zagotavljajo, da pogodbe in drugi dogovori, ki se nanašajo na izsledke raziskav, vsebujejo enakopravne in pravične določbe o uporabi, lastništvu in/ali varstvu izsledkov v sklopu varstva pravic intelektualne lastnine.

2.6 Sodelovanje na področju raziskav

- Vsi partnerji, ki sodelujejo pri raziskavi, prevzemajo polno odgovornost za poštenost raziskovalnega dela.
- Vsi partnerji, ki sodelujejo pri raziskavi, se pred pričetkom raziskovalnega dela sporazumejo o pričakovanih ciljnih raziskovalnega dela ter o postopku obveščanja o izledkih raziskav, ki zagotavlja najvišjo možno raven preglednosti in odkritosti.

- Vsi partnerji, ki sodelujejo pri raziskavi, se ob pričetku raziskovalnega dela sporazumejo o pričakovanih in standardih raziskovalne poštenosti, uporabi prava, varstvu pravic intelektualne lastnine, gospodarskem izkoriščanju rezultatov skupnega raziskovalnega dela sodelujočih partnerjev ter postopkih za upravljanje morebitnih konfliktov in kršitev.
- Vsi partnerji, ki sodelujejo pri raziskavi, so ustrezno seznanjeni o objavi izsledkov raziskav ter imajo možnost izraziti mnenje o objavi.

2.7 Objava in razširjanje vsebin

- Avtorji prevzemajo polno odgovornost za vsebino objavljenih prispevkov, razen v primeru drugačnega dogovora.
- Avtorji sprejemajo načelo, da se pri navajanju vrstnega reda avtorjev upošteva pomembnost prispevka k zasnovi raziskovalnega dela, prispevek k zbiranju ustreznih podatkov oz. prispevek k analizi izsledkov raziskave.
- Avtorji zagotavljajo, da so rezultati raziskovalnega dela na razpolago drugim raziskovalcem v ustreznem času ter zagotavljajo dostopnost, preglednost in natančnost rezultatov, razen v primeru drugačnega dogovora. Avtorji prav tako zagotavljajo odkritost pri komuniciranju z javnostjo, ne glede na to, ali komunikacija poteka s pomočjo tradicionalnih medijev oz. družbenih omrežij.
- Avtorji na primeren način priznavajo trud in intelektualne prispevke drugih raziskovalcev, asistentov in financerjev ter na primeren način označijo njihov prispevek k raziskavi.
- Avtorji so dolžni razkriti morebitna nasprotja interesov ter finančne oz. druge oblike podpore raziskovalnega dela oz. objave izsledkov.
- Avtorji in založniki so, če je to potrebno, dolžni objaviti popravke oz. umakniti objave. Postopki in razlogi za objavo popravka oz. umik objave so splošno znani in ustrezno oblikovani. V primeru hitrega odziva na zahtevo po objavi

popravka oz. umiku objave se takšno ravnanje avtorjem in založnikom priznava kot primerno.

- Za potrebe objave in razširjanja vsebin so avtorji in založniki dolžni negativne izsledke obravnavati enako kot pozitivne.
- Raziskovalci so dolžni upoštevati določbe tega poglavja ne glede na to, ali prispevek objavijo v naročniških ali prosto dostopnih znanstvenih revijah oz. drugih, alternativnih revijah.

2.8 Recenziranje, evalvacija in urejanje prispevkov za objavo

- Raziskovalci izkazujejo svojo pripadnost raziskovalni skupnosti s sodelovanjem pri razsojanju, pregledovanju in ocenjevanju izsledkov raziskovalnega dela.
- Raziskovalci pregledujejo in ocenjujejo prispevke, namenjene objavi, predloge za financiranje, imenovanja, napredovanja oz. nagrajevanje na pregleden način, ki vključuje ustrezno utemeljitev.
- Recenzenti oz. uredniki, pri katerih obstaja nasprotje interesov, so se dolžni izločiti iz odločanja o objavah, financiranju, imenovanju, napredovanju ali nagrajevanju.
- Recenzenti so dolžni varovati zaupnost podatkov, razen v primerih, kjer je razkritje dovoljeno na podlagi predhodnega soglasja.
- Recenzenti oz. uredniki so dolžni spoštovati pravice avtorjev in predlagateljev ter pridobiti ustrezno soglasje za uporabo idej, podatkov oz. razlag, ki izhajajo iz raziskovalnega dela.

3. Kršitve raziskovalne poštenosti

Pri raziskovalnem delu je ključno, da raziskovalci premorejo ustrezno znanje ter obvladajo metodologije in etične prakse, ki veljajo v znanstveni panogi, v kateri delujejo. Neupoštevanje dobrih raziskovalnih praks predstavlja kršitev poklicnih dolžnosti, saj škoduje raziskovalnemu procesu, poslabšuje odnose med raziskovalci, poruši zaupanje in

razvrednoti raziskovalno delo, vodi v nesmotrno uporabo virov in po nepotrebnem ogroža raziskovalne subjekte, uporabnike ter družbo kot celoto.

3.1 Nepošteno ravnanje in druge nesprejemljive prakse na področju raziskav

Oprelitev nepoštenega ravnanja na področju raziskav obsega izmišljevanje, ponarejanje oz. plagiatstvo (t. i. klasifikacija FFP oz. akronim angleških besed »fabrication«, »falsification« in »plagiarism«) pri prijavi, izvajanju ali recenziranju raziskovalnega dela oz. pri objavi izsledkov:

- izmišljevanje pomeni izmišljevanje rezultatov in njihovo dokumentiranje, kot da bi bili resnični;
- ponarejanje pomeni manipuliranje z raziskovalnimi gradivi, opremo ali postopki oz. spreminjanje, izpuščanje ali prikrivanje podatkov ali izsledkov;
- plagiatstvo je prilaščanje dela drugih ljudi brez navedbe oz. priznanja vira, kar predstavlja kršitev izvirnih avtorskih pravic oz. kršitev pravic intelektualne lastnine, ki pripadajo avtorju oz. avtorjem.

Takšno ravnanje spada med hujše kršitve, saj izkrivlja raziskovalno dokumentacijo. Hkrati obstajajo tudi druge kršitve dobrih raziskovalnih praks, ki resno škodujejo poštenosti raziskovalnega procesa oz. raziskovalcev.

V nadaljevanju so navedeni še drugi primeri nesprejemljivih ravnanj, ki ob neposrednih kršitvah dobrih raziskovalnih praks, ki jih navaja ta kodeks ravnanja, med drugim vključujejo:

- manipuliranje z avtorstvom oz. zanikanje avtorstva drugih raziskovalcev pri objavljenih prispevkih;
- ponovna objava pomembnega dela lastnega prispevka, vključno s prevodom prispevka, brez ustrezne navedbe oz. navajanja izvirnega dela (t. i. »avtoplagiatstvo«).
- selektivno navajanje virov z namenom povečanja pomembnosti lastnih izsledkov oz. z

namenom ugajati urednikom, recenzentom ali drugim raziskovalcem;

- prikrivanje izsledkov raziskav;
- ravnanje, ki financirjem oz. sponzorjem raziskav omogoča, da vplivajo na neodvisnost raziskovalnega procesa in s tem povzročajo ali spodbujajo pristranskost raziskave;
- nepotrebno navajanje (pre)velikega števila virov in bibliografije pri raziskovalnem delu;
- naklepna napačna obdolžitev drugega raziskovalca, da je kršil načela oz. ravnal v nasprotju z načeli;
- napačno navajanje dosežkov raziskovalnega dela;
- napihovanje pomembnosti izsledkov oz. možnosti njihove uporabe v praksi; praktične uporabe;
- upočasnjevanje ali neprimerno zadrževanje raziskovalnega dela, ki ga opravljajo drugi raziskovalci;
- zloraba nadrejenega položaja za namene spodbujanja kršitev raziskovalne poštenosti;
- neukrepanje v primeru domnevnih kršitev raziskovalne poštenosti, ki jih storijo druge osebe, ali prikrivanje neustreznega odziva raziskovalnih ustanov na nepošteno ravnanje oz. druge kršitve;
- ustanavljanje ali podpiranje znanstvenih revij, ki ne upoštevajo načel o preverjanju kakovosti raziskovalnega dela (t. i. plenilske revije).

Najhujše kršitve in nepošteno ravnanje je sicer mogoče kaznovati, vendar si je vseskozi potrebno prizadevati, da se takšna ravnanja preprečijo oz. odvrnejo, kar je mogoče zagotoviti z ustreznim usposabljanjem, nadzorom in mentorstvom ter z razvijanjem pozitivnega raziskovalnega okolja, ki raziskovalcem nudi ustrezno podporo.

3.2 Obravnava kršitev in domnevnih primerov nepoštenega ravnanja

Za obravnavo kršitev in domnevnih primerov nepoštenega ravnanja v skladu s tem kodeksom Univerza v Mariboru ustanovi

posebno komisijo, ki deluje kot stalna komisija na ravni celotne Univerze. Komisija za svoje delovanje in za uveljavljanje določil tega kodeksa sprejme poseben poslovnik delovanja. Komisija pri svojem delovanju izhaja iz spoznanja, da je dosledna in pregledna obravnava kršitev vedno v najboljšem interesu tako družbe kot celote, kot tudi raziskovalne skupnosti na Univerzi v Mariboru. Načela, zapisana v nadaljevanju, komisija upošteva v vseh postopkih preiskave domnevnih kršitev.

Integriteta

- preiskave domnevnih rešitev se izvajajo pošteno, celovito in hitro, brez da bi ob tem prišlo do negativnih učinkov na točnost, objektivnost ali temeljitost preiskave;
- stranke postopka so dolžne naznaniti morebitna nasprotja interesov, ki izhajajo ali bi lahko izhajale iz preiskave;
- potrebno je sprejeti ustrezne ukrepe, ki zagotavljajo, da se preiskave izvedejo v celoti;
- postopek preiskave je zaupen, da se zagotovi varstvo oseb, ki so predmet preiskave;
- ustanove v sklopu preiskave varujejo pravice »žvižgačev« in zagotavljajo, da njihove možnosti poklicnega udejstvovanja in napredovanja niso ogrožene;
- splošni postopki za obravnavno kršitev dobrih raziskovalnih praks so javno dostopni, da se zagotovi preglednost in enotnost postopkov.

Poštenost

- preiskave kršitev temeljijo na načelu poštenega sojenja in se izvajajo tako, da zagotavljajo pošteno obravnavo vseh strank postopka;
- osebe, za katere obstaja sum, da so ravnale nepošteno, se seznanijo z vsemi obtožbami ter se jim omogoči, da se na obtožbe ustrezno odzovejo in predložijo ustrezne dokaze;
- zoper osebe, ki jim je dokazano nepošteno ravnanje, se uvedejo sankcije, ki so skladne s težo kršitve;

- v primeru, da se sum, da so osebe ravnale nepošteno, izkaže za neutemeljenega, se sprejmejo ustrezni ukrepi za vrnitev v prejšnje stanje;
- osebe, za katere obstaja sum, da so ravnale nepošteno, veljajo za nedolžne, dokler jim ni krivda ustrezno dokazana.

4. Upoštevanje drugih raziskovalnih kodeksov etike na Univerzi v Mariboru

Ta Kodeks etike in integritete za raziskovalce na Univerzi v Mariboru zavezuje vse, ki izvajajo raziskovalno dejavnost v okviru Univerze v Mariboru.

Raziskovalne ustanove in organizacije znotraj Univerze v Mariboru uporabljajo tudi posamezne področne kodekse raziskovalne etike, ki so vezane na njihova raziskovalna področja, vendar ti kodeksi ne morejo prevladati nad določili, ki so zapisana v tem kodeksu.

Kodeks etike in integritete za raziskovalce na Univerzi v Mariboru je bil sprejet xxxxxx.